

Türkiye'deki Yazılı Basında Tekel İşçi Eyleminin Sunumu

Nilgün Kaner KOÇ*

Özet: Haberin “nesnel”, “tarafsız” ve “dengeli” bir iletişim alanı olduğunu ileri süren liberal yaklaşıma karşı “eleştirel yaklaşım”ı savunanlar, toplumlarda ekonomik ve siyasal gücü elinde bulunduranların onun yapısı ve içeriğini belirlediklerini, toplumun hangi konularda ve nasıl düşünmesi gerektiğini de biçimlendirdiklerini ileri sürerler. Eleştirel yaklaşım, egemen sınıfların egemenliklerini sürdürmede toplumsal uzlaşmayı sağlamak için yalnızca zor kullanma gücüne sahip olmadıklarını, medya aracılığıyla toplumsal gerçekliğin egemen sınıfların ideolojisini pekiştirici yönde yeniden üretildiğini söyler. Bu anlamda, toplumdaki “karşıt” sınıfların yalnız ekonomik alanda değil, ideolojik alanda da mücadele içinde oldukları söylenebilir.

Bu çalışmada, “özelleştirme” sonucu işini kaybeden ve kendilerine dayatılan genel anlamda kadrosuz, güvencesiz ve daha düşük ücretlerle çalışma anlamına gelen “4-C”ye tabi çalışmayı kabul etmeyerek, Ankara’da kurdukları çadırli direniş kampında caydırma amaçlı tüm baskılara 78 gün direnen Tekel işçilerinin eyleminin Türkiye’deki yazılı basında nasıl sunulduğu incelenmektedir. Çalışmada iki farklı ideolojiyi temsil ettikleri düşünülen ve farklı iktidar ilişkilerine sahip *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazetelerindeki eyleme ilişkin haberler internet üzerinden taranıp karşılaştırılarak nitel açıdan Van Dijk’ın “eleştirel söylem analizi tekniği”yle incelenmiştir.

Zaman gazetesinin 78 gün süren eylemi yalnızca 8 kez baş sayfadan haber yaptığı, haber kaynaklarını ise hükümet yetkilileri ile işveren sendikalarının temsilcilerinden tercih ettiği görülmektedir. *Zaman* gazetesinin, Tekel işçilerini “solcu militan”, “hükümete komplo kuran”, “Ankara sokaklarına kurdukları çadırlarla esnafı mağdur eden”, “çalışmaksızın ücret isteyen kişiler” şeklinde niteleyip okuyucunun algılama çerçevesini eyleme olumsuz bakışa yönlendirerek “egemen ideolojiye hizmet ettiği” düşünülebilir. *Cumhuriyet* gazetesininse eylemi neredeyse her gün baş sayfasından vererek ve Tekel işçilerinin bakış açısına uygun haberler yaparak “işçi sınıfının hegemonyaya karşı mücadelesi”ne destek olduğu söylenebilir.

* Öğretim Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi

Anahtar Sözcükler: “Tekel işçilerinin eylemi”, “özelleştirme”, “eleştirel söylem analizi”, “yazılı basın”.

The Presentation Of Tekel Workers' Action In Turkish Print Media

Abstract: Against liberal approach which claims that the news is an “objective”, “impartial” and “balanced” communication field, critical approach brings forward that those who possess the economical and political power in the societies determine the structure and content of the news and form how the society should think on which topics.

Critical approach states that dominant classes do not possess only the power of using force to ensure social compromise in order to continue their dominance but that social reality is reproduced via media to stiffen the ideology of the dominant classes. In this sense, contrasting classes in the society can be said to struggle not only in the economical field but also in the ideological field.

In this work, how the Tekel worker action is presented in Turkish print media is investigated, an action in which workers who lost their jobs as a result of privatisation, resisted during 78 days against all deterrent pressures in their tented resistance camp they established in Ankara, rejecting the 4-C job, which means working temporarily employed, without security and with lower wages, conditions which were imposed upon them in general. For this research, two newspapers *Zaman* and *Cumhuriyet*, which have two different ideological and power relationships, are scanned on internet and they are investigated in a comparative way qualitatively using Van Dijk's critical discourse analysis technique.

It is observed that *Zaman* newspaper tried to lower the importance of the action, which lasted 78 days, by carrying it on the front page 8 times and also that it selected its news sources from government authorities and representatives of employers' trade unions.

Qualifying Tekel workers as leftist militants who set complot against the government and who victimize the craftsman with the tents they established in Ankara streets and as persons who demand wages without working, *Zaman* newspaper formed the reader's perception framework towards the action in a negative way and is determined to service the dominant ideology. As to *Cumhuriyet* newspaper, it is observed that it supported working class' struggle against the hegemony by carrying the action almost every day on the front page in accordance with the point of view of Tekel workers.

Key words: “Tekel workers' action”, “privatisation”, “critical discourse analysis”, “printed media”.

Giriş

Bu çalışmada, önceleri kadrolu çalıştırılan Tekel işçilerinin, özelleştirme uygulamaları sonucunda “4-C” adı altında kadrosuz ve güvencesiz çalışmaya zorlanmalarına karşı verdikleri eylemin Türk yazılı basınında ele alınışı incelenmektedir. Tekel işçilerinin, 15 Aralık 2009’de ülkenin 21 ilinden otobüslerle Ankara’ya gelişi ve burada 78 gün süren eylemleri, Türkiye’nin son yıllarında çok ses getiren işçi eylemlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Tekel işçilerinin, kamuoyunun da desteğiyle eylemlerini bu kadar uzun sürdürebilmeleri genelde yazılı basında “haber değeri yüksek bir olay” olarak algılanmıştır.

Çalışmanın temel problemi, Türk yazılı basını içinde farklı ideolojik yönelimlere ve iktidar ilişkilerine sahip oldukları kabul edilen gazetelerin bu haberleri aynı biçimde “nesnel”, “tarafsız” ve “dengeli” sunup sunmadıkları, toplumdaki “egemen güçler”in ideolojisinin medya aracılığıyla yeniden üretilerek toplumsal gerçekliğin yeniden inşa edilmesine katkısı olup olmadığıdır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Tekel işçi eyleminin arka planını oluşturan ekonomik özelleştirme süreci ve sonrasında kadrosuz ve güvencesiz istihdam biçimi olarak gündeme gelen 4-C statüsüne bağlı çalışmanın ekonomik ve yasal boyutu ele alınmaktadır. İkinci bölümde çalışmanın kuramsal dayanakları ve araştırma yöntemi ortaya konurken, ideoloji ile medya arasındaki ilişki eleştirel yaklaşım çerçevesinde değerlendirilmektedir. Üçüncü bölümde ise Tekel işçi eylemine yönelik haberlere ilişkin tasarımlar ve haber söylemlerinin nitel çözümlemesi yapılmaktadır. Haber çözümlemesinde farklı ideolojilere “angaje” ve farklı iktidar ilişkilerine sahip olan *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde Tekel işçi eyleminin nasıl haber yapıldığı, başvuru haber kaynakları, tarafların görüşleri ve olayın toplum yaşamına etkilerinin nasıl ele alındığı karşılaştırılarak Van Dijk’in eleştirel söylem analizi tekniğiyle niteliksel içerik çözümlemesi yapılmıştır.

Tekel İşçi Eylemi’ni Hazırlayan Ekonomik Koşullar

Kapitalizmin 300-350 yıllık tarihine bakıldığında, önceki toplumsal sistemlerden ve üretim modellerinden en önemli farklılığının dinamikliği ve ayrıca yükselme, durgunluk, kriz, krizle beraber çöküş ve tekrar çıkış türünden bir devresel gelişme özelliği olduğu görülür. Sermaye birikim sürecinde yaşanan sıkıntıların bir sonucu olarak ekonomik krizlerin ortaya çıktığı ve toplumsal alana yayıldığı belirtilir (Şaylan, 1996: 11).

Modern devlet, ilk bunalım dönemi sayılan 19. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren sermayenin kendini yeniden üretmesini sağlayacak genel koşullardan sorumlu olmanın dışında ulus-devlet sınırları içinde büyük altyapı tesislerinin kurulması, sosyal sigorta örgütlerinin oluşturulması ve iş güvenliğinin sağlanması konusundaki sorunların ortadan kaldırılmasıyla yükümlü görülüyordu. Sermayenin ikinci büyük bunalımı, 1914 ve 1945 döneminde üretim ve dünya ticaretinin inişe geçmesiyle birlikte artan işsizlik, toplumsal gerilim ve çatışmaları da beraberinde

getirmiştir (Dursun, 2001: 87). 1930'lu yıllarda dünya ülkelerinde faşizmin hızla yükselmesi ve İkinci Dünya Savaşı bu krizin politik sonuçları arasında sayılmaktadır. Bu dönemde Keynes, liberal kuramı yeniden yorumlayıp “Pazar ekonomisi her şeyi kendi kendisine çözer” yaklaşımını reddederek, “ Gelirler eşitsiz dağıldığı için pazar mekanizması, kendinden beklenen görevi yerine getiremez. Bu eşitsizlik, sürekli olarak arz ile talep arasında dengesizliğe yol açar. Talep düşük kalır, bu da krize yol açar.” demektedir. Keynes'e göre, kriz olmaması ve ekonominin gelişmesi için talebin suni olarak devlet müdahalesi ile yükseltilmesi gerekmektedir. Devletin toplam talebi yükseltecek şekilde, daha adil ve daha eşitlikçi bir toplum için ekonomiye müdahalesi, aynı zamanda anılan dönem içinde yaşanan tarihsel koşullar tarafından da belirlenmektedir. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra kapitalizmin ilk kez bir alternatif ile karşı karşıya kalarak, bir tehdit olarak gördüğü sosyalizm karşısında refah devleti ve demokrasinin gelişmiş ülkeler kadar gelişmekte olan ülkelere de hızla yayıldığı görülmektedir (Şaylan, 1996:12). Bu görüşe göre, refah devleti ve demokrasinin gelişimi ekonomik olduğu kadar siyasal açıdan da bir zorunluluk olarak görülmektedir.

1970'lerle başlayan üçüncü bunalım dönemi ise devletin kamusal hizmetlerden geri çekildiği, ekonomik ve toplumsal alanın piyasa güçlerinin belirleyiciliğine bırakıldığı bir süreçtir. Refah devleti uygulamasıyla devletin ekonomiye müdahalesi, her kapitalist ekonomi içerisinde pazar mekanizmasına göre işleyen bir ekonomiyi ve kumanda ekonomisini geliştirdi. İktidara gelen siyasi partilerin kaynakların yeniden dağıtımına karar vermeleri ve demokrasinin gelişmesiyle birlikte insanların daha adil ve eşitlikçi bir toplum için giderek daha fazla talepte bulunmasıyla kumanda ekonomisinin alanı büyümeye başladı. Refah devleti harcamalarının artması, kâr hadlerinin düşmesi sermaye birikimini sıkıntıya soktu. Kâr hadlerinin yükselmesi ise iki şekilde mümkün olmaktadır: Birincisi verimlilik artışı, ikincisi pazarın büyümesi. Bu dönemde bilişim ve iletişim teknolojileri alanında yaşanan teknolojik devrim, bilgiyi toplama, değerlendirme ve kullanma ve bunun üretime uygulanması verimlilik artışını getirdi. Pazarı büyütme içinse kumanda ekonomisinin alanının küçülmesi, refah devleti anlayışının tasfiye edilmesi gerekiyordu. İşte, yeniden yapılanma öğeleri olarak sayılan özelleştirme, devletin ekonomik yaşamın işleyişine kurallar koymasının ortadan kalkması (deregülasyon), pazarın tekrar bütünüyle egemen hâle gelmesi, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi, ulusal sınırlar dışına çıkarak dünyanın tek bir pazar haline gelmesine küreselleşme denmektedir (Şaylan,1996: 13).

Ancak, buradan devletin ekonomik alandaki düzenleyiciliğinin tamamen ortadan kalktığı sonucuna ulaşılmamalıdır. Bir önceki kriz döneminde de Keynesyen yaklaşımla devlet, talebi yükseltecek şekilde daha adil ve daha eşitlikçi bir toplum için ekonomiye müdahale etmiştir. 1970'lerden sonra da yine ekonomik alanı sermaye lehine düzenlemek amacıyla özellikle de çalışma yaşamına, sermayenin serbest dolaşımının önündeki tüm engelleri kaldırmaya yönelik yasalar çıkarmaya devam etmektedir.

Korkut Boratav'a göre küreselleşme bazılarının ileri sürdüğü gibi yeni bir olgu değil, emperyalizmin ta kendisidir. Terimin yenilenmesi, emperyalizm denen olguya saygınlık kazandırma, emperyalizm karşısında çaresizlik yaratma gibi ideolojik amaç içermektedir. Emperyalizmin temel bakışı, kutuplu ve çıkar çatışmasına dayalı bir dünya tablosudur. Bu dünya güçlü, egemen ve çevresine hâkim bir merkez ile o merkeze kaynak aktaran yani sömürülen çevre öğelerinden oluşmaktadır. Günümüzde moda olan küreselleşme ise aynı olguya bakmakta, ama bizim, tek bir gezegende kaderi müşterek insanlardan oluşan bir topluluk olduğumuzu vurgulayarak kutuplaşmayı inkâr etmektedir (1996: 21). Dolayısıyla tüm dünya halklarının çıkarlarının aynı olduğu vurgusu yapılmaktadır.

Kısa vadeli sermaye hareketleri 1945'ten başlayan 30 yıllık süre içinde kontrollü iken daha sonra spekülâtif sermaye hareketleri çılgınca ve kontrolsüz bir gelişme göstermiştir. Kısa vadeli finans kapital, yerli parada yüksek faiz, düşük kur ve tam serbesti talep etmektedir. Yüksek faiz demek, ulusal yatırımların düşük tutulması, kısa dönemde çok yüksek getiri elde edecek yabancı sermayenin çıkışının da serbest olması demektir. Öte yandan, ucuz döviz rekabet gücünü bozar ve dolaylı bir şekilde ücretlerin bastırılmasını da gündeme getirir (Boratav, 1996: 22-24).

Kapitalistler üretim yerine finansal spekülasyondan giderek daha fazla oranda kâr aramaktadırlar. Bu türden finansal manipülasyonlar bazı oyuncular için büyük kârlara yol açabilir; ancak dünya ekonomisini çok istikrarsız ve para birimlerini istihdamdaki iniş çıkışların etkisine daha açık hâle getirmektedir (Wallerstein, 2011: 151).

Devletle emeğin ekonomik ve politik gücünün giderek azaldığı bu süreçte ulus-devlet, ulus ile küresel sermaye arasında bir aracı olmaktan çok, küresel sermayenin dayatmalarını yerine getiren bir kurum olmaktadır. Böylece günümüzde ulus-devletler ulusal sermayenin birikimine çalışacağına, küresel kapitalist birikimi sağlayacak koşullar oluşturmak zorunda kalmaktadır. Bütün bu ekonomik-siyasi gelişmeler göz önüne alındığında özelleştirme politikalarının evrenselleştirilmesi, finans-kapitalin gelişen ve az gelişmiş ülkelere dayattığı bir gereklilik olduğu görülmektedir (Dursun, 2001: 100-102). Kısaca, uluslararası sermaye artık tüm dünyada hiç engel ve sınır tanımadan kâr hadlerini en yüksek düzeye çıkartacak serbest dolaşım için ulus-devletlerin tepesinde damoklesin kılıcı gibi durmaktadır.

Özelleştirme, dar anlamıyla, kamu mülkiyetinin özel mülkiyete dönüştürülmesidir. Geniş anlamda ise özelleştirmenin içeriğinde şunlar vardır: Devletin, mülkiyeti kendinde kalmak üzere bazı mal ve hizmet üretiminin belli aşamalarının veya tamamının özel kuruluşlarca yerine getirilmesi yönünde düzenleme yapması ya da piyasa mekanizmasına geçilerek planlamayı terk etmesi; Kamu İktisadi Teşebbüsleri'nin (KİT) özel girişime devri; regülasyonlardan, yani piyasaları düzenlemek üzere yaptığı müdahalelerden vazgeçmesi. Yeni liberallerin bu tanımlamalarına göre, dar anlamıyla özelleştirme, kamu kesiminin boyutlarının daraltılması operasyonudur; geniş anlamıyla özelleştirmenin ise liberalleşme ve serbestleşmeyi (deregülasyonu) de içerdiği savunulmaktadır (Dursun, 2001: 103-

104). Oysa uluslar arası sermayenin tüm ülkelerde özgürce dolaşımı, yani kısa vadeli sermaye hareketlerinin ulus-devletler içinde serbestçe dolaşımı bile ulus-devletin bu yönde yasalar çıkartarak piyasalara müdahalesidir.

Murdock ise özelleştirmeyi, en genel anlamıyla, pazarın genişletilmesine ve girişimcilerin pazarda artan bir serbestlikle hareket edebilmelerine yönelik devlet müdahaleleri olarak tanımlamaktadır. Murdock'un ayrımına göre, devlet mülkiyetindeki kuruluşların özel girişimcilere satılması, pazarları rekabete açarak serbestleştirme ve liberalleştirme girişimi, devlet sektöründeki kuruluşların içeriden tecimselleştirilmesi ve kurulların kaldırılması ya da deregülasyon olarak anılan, ancak aslında tecimsel çıkarları öne çıkaracak biçimde yeni kurulların getirilmesi "özelleştirme hareketi"nin farklı boyutlarıdır. Deregülasyon, devletin iktisadi rolünü azaltacağı, rekabet getireceği, mikro iktisadi verimliliği artıracığı, daha fazla yatırıma yol açacağı gibi gerekçelere dayandırılmaktadır. Bu gerekçeler, en açık hâliyle 1980'lerde Amerika Birleşik Devletleri'nin Reagan yönetiminde ve İngiltere'de Thatcher hükümetlerinde görülen, ancak etkisi bütün dünyaya yayılan "yeni sağ"ın siyasal projesinin bir uzantısı olarak kabul edilebilir (Kejanlıoğlu, 2004: 82).

Türkiye'de 1923- 1929 döneminin ana özelliklerinden biri, "devlet eliyle fert zengin etme" diye tanımlanan bir politikayla özel sermaye birikimine devletin katkı yapmasıdır. Bu dönemde yerli sanayiye geliştirmek üzere çıkarılan teşvik yasaları ve diğer özendirme, Cumhuriyet öncesi uluslararası işbölümünde Türkiye'yi ihracata yönelik tarımla madencilikte teşvik etme ve uzmanlaştırma politikaları Cumhuriyet sonrasında da sürdürüldüğü için sanayide gelişme sağlanamamıştır (Sönmez, 1986: 14). Özel sermaye birikiminin istenen hızda gerçekleşemeyişi, kalkınma stratejilerine devletin sanayi işletmeleri kurarak ağırlığını koyması ile sonuçlanır. Türkiye'de devletçilik, kapitalist gelişme modelinin bir parçası olarak ele alınmakta ve 1930-1939 yılları devletçi sanayileşme modelinin uygulandığı dönem olarak ayırt edilmektedir. Devlet, üstlendiği kamu yatırımlarıyla özel kesime ucuz ve kolay girdi sağlayarak, yeni çalışma alanları açarak ve güvence ortamı yaratarak özel sermayeyi güçlendirmeyi amaçlamaktadır. 1954-1961 döneminde devlet işletmelerinin özel sektöre devri sloganıyla iktidara gelen Demokrat Parti, kamu yatırımlarını büyütme durumunda kalmıştır (Dursun, 2001: 115-117).

Sanayinin korumacılık ve devlet desteğine dayalı biçimde gelişmesinin zeminini oluşturan iç pazara dönük sermaye birikim modeli, 1970'lerin ortasında başlayan ve sonlarına doğru derinleşen bir bunalıma girmektedir. 1970'lerin sonlarına doğru gerek ulusal gerekse uluslararası sermaye açısından yeni bir sermaye birikim sürecine geçiş artık kaçınılmaz olmuştur (Sönmez, 1986: 88). Kısaca, 1970'lerde kapitalist ekonomide yaşanan kriz bu sisteminin bir parçası olan Türkiye'yi de içine almıştır.

24 Ocak 1980'de alınan kararlarla, parasalcı politikaların uygulanmaya başlanacağı, sermaye yoğunlaşması önünde engel oluşturan işçi sınıfının örgütlülük ve hareketliliğini bastırarak, ücret disiplini sağlayacak bir döneme girilmiştir. 24 Ocak programında, Kamu İktisadi Kuruluşları'nın serbest piyasa kurallarına göre

işletilmesi, onların ürettiği mallara sübvansiyonların azaltılması ve kaldırılması, kamu harcamalarının kısılması ve bazı KİT'lerin özelleştirilmesi hedeflenmekteydi. Türkiye'de özelleştirme konusunda ilk ciddi adımlar, Turgut Özal'ın başbakanlığındaki Anavatan Partisi (ANAP) hükümetleriyle atılmıştır (Dursun, 2001: 118- 120).

Özelleştirme, başlangıçta “sermayenin halka yayılması” gibi geniş kesimlerin rızasını sağlayacak ideolojik bir söylem eşliğinde KİT'lerin hisse senetlerinin halka satışı yöntemiyle başlatılmış, daha sonra “kamu açıklarını kapatmak”, “devletin kamburu” söylemleriyle KİT'lerin doğrudan satışına geçilmiştir. Özelleştirme, KİT'leri yerli-yabancı sermayedarlara devretmenin yanı sıra, bu sektörlerle bağlı iş yerlerinde artık daha az işçi ve memur çalıştırma, onlara daha az ücret ödeme, özlük haklarda gerileme ve örgütsüz, güvencesiz çalışma koşullarını da beraberinde getirmektedir. KİT'lerdeki klasik işçi, sözleşmeli personel, geçici personel ve memur statülerindeki istihdam biçimleri zamanla “taşeron” ve “4-C”li, gibi çok farklı çalışma biçimlerine dönüştürülmüştür.

Tekel'in Özelleştirilmesi

8 Haziran 1984'te kabul edilen 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK), Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile 1. Özal Hükümeti'nin ortak imzasını taşıyor ve İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) ile KİT'nin “ekonomünün kurallarına uygun olarak yönetilmelerini” amaçlıyordu. Bu KHK'nin “Personele ilişkin hükümler”i esnek çalışma, güvencesiz ve toplu sözleşmesiz bir “sözleşmeli personel” istihdamı öngörüyor, özelleştirmeleri kolaylaştırıcı bir hukuksal altyapı oluşturuyordu (Gülmez,2012: 280).

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı (ÖİB) verilerine göre, 1985 yılından 2012 yılına kadar 43.542.521.166 dolarlık özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) iktidara geldiği 2002'den sonraki dönemde ise hisse satışı, satış ve işletme hakkı devri, devir yoluyla özelleştirilen taşınmaz diğer varlıkların satışıyla birlikte toplam 35.489.000.000 dolarlık özelleştirme yapılmıştır. Bu hesaba göre AKP döneminde (2002- 2012) yapılan özelleştirmelerin 24 yıllık uygulamalar içindeki payı yüzde 81,50'yi bulmuştur (**ÖİB, 2012 sayfa nosu ekle**). Tekel'in özelleştirilmesi de yine AKP iktidarı döneminde gerçekleştirilmiştir.

Tekel İşletmeleri Genel Müdürlüğü, “Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğü” adıyla Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK) olarak faaliyet göstermekteyken Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 05.02.2001 tarih ve 2001/06 sayılı kararı ile özelleştirme kapsamına alındı. Ancak Tekel kurumu anonim şirket olmadığından özelleştirmenin kolaylaştırılmasını sağlayacak yeni bir yapılandırma gerekiyordu. AKP'nin iktidara geldiği 3 Kasım 2002 Milletvekili Seçimleri'nden hemen sonra bir ana sözleşme hazırlanarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın (ÖİB) 25.12.2003 tarihli ve 1147 sayılı oluru ile TEKEL; Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri AŞ adıyla bir anonim şirkete dönüştürüldü (Gülmez, 2012: 282).

İlk olarak Tekel'in alkollü içkiler bölümü (17 fabrika, hammadde, stok ve taşınmazlarıyla) 22 Kasım 2003'te 292.000.000 dolara Nurol-Limak-Özaltın-Tütsab ortak girişim grubunun kurduğu MEY İçki Sanayi ve Ticaret AŞ'ye satılmıştır. MEY AŞ ise satın aldığı TEKEL'i iki yıl sonra, 2006 yılında bu kez 810.000.000 dolar karşılığında ABD'li *Texas Pacific Group*'a devretmiştir. *Texas Pacific Group* ise satın aldığı MEY AŞ'yi 2011 yılı başında 2.100.000.000 dolara içki sektörünün “dünya devi” olarak tanınan İngiliz DIAGEO'ya satmıştır (<http://www.odatv.com>) (17.9.2012). Tekel'in alkollü içkiler bölümü 8 yıl içinde ilk satış fiyatının 7 katı bir fiyata İngiliz firmaya devrolmuştur.

Tekel'in “sigara üretimi, pazarlaması ve dağıtımı”yla ilgili biriminin özelleştirilmesinde ise 2003, 2005 ve 2007 yıllarında yapılan ihalelerden sonra, 24 Haziran 2008'de varlık satışı yöntemiyle *British American Tobacco*'ya (BAT) 1.720.000.000 dolara satılarak, şirketin üretim faaliyetlerine son verilmiştir (Gülmez, 2012: 282).

Tekgıda-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Türkel ile yapılan görüşmede (12.09.2012), Tekel'in alkollü içkiler ve sigara bölümlerinin özelleştirilmesinden sonra, satın alan firmaların iş yerlerinde ciddi boyutta işten çıkartmaya başvurduklarını vurgulamış, işten çıkartılan bu işçilerin de özlük hakları korunarak Tekel'in faaliyetteki tek iş yeri olan Yaprak Tütün İşletmeleri Müdürlüğü'ne nakledildiklerini belirtmiştir. Yapılan nakillerle birlikte bu işyerlerindeki işçi sayısının 12.000 ulaştığını belirten Türkel, işçilerin burada da çalışmalarının çok uzun sürmediğini söylemiştir. Özelleştirme Yüksek Kurulu (ÖYK) ile Kasım 2009'da yaptıkları görüşmelerde, Yaprak Tütün İşletmeleri Müdürlüğü'ne bağlı işyerlerinin kapatılarak işçilerin kamu kuruluşlarında 4-C statüsünde çalıştırılacaklarının açıklanmasından sonra Tekel işçi eyleminin Ankara'ya taşındığını belirtmiştir.

Kamu Sektöründe Güvencesiz İşçi Çalıştırma Formülü Olarak “4-C”

Kamuda geçici personel statüsü olan 4-C'ye tabi işçi çalıştırma Tekel işçilerinin eylemiyle gündeme gelmiş ve güvencesiz işçi çalıştırmayı kamuoyunun gündemine yerleştirmiştir. 4-C statüsü genel olarak; işçileri asgari ücretle yılda 4 ay veya en çok 10 aylık süreyle çalıştırma, iş güvencesi başta olmak üzere yıllık izin, sendika ve tazminat haklarının ortadan kaldırıldığı bir istihdam türü olarak bilinmektedir. İşte, Tekel işçileri “kölelik düzeni” olarak tanımladıkları 4-C'li çalışmaya karşı 78 gün süren eylemlerle karşı çıkmışlardır.

Kamuda 4-C'li işçi çalıştırmanın hukuksal dayanaklarını ya da “hukuksuzluğu”nu Mesut Gülmez, “4/C Anarşisi” adlı eseriyle ayrıntılı olarak ele almıştır. Gülmez, bu eserinde öncelikle 4-C'li çalışmanın yasal boyutlarını, daha sonra da neoliberal politikaların bir gereği olarak ve düzenli istihdam biçimlerini çökertmek amacıyla bu tarz istihdamın yasanın öngördüğü koşullara uyulmadan

nasıl bir hukuksuzluğa dönüştürüldüğünü ortaya koymuştur. Kamuoyunda bu konu yeterince tartışıldığından çalışmada yasal alandaki ayrıntılara çok fazla değinilmeden 4-C'li çalışmanın genel bir tanımlamasına yer verilmektedir.

Anayasalar, genel anlamda, çalışanların ve farklı insan gruplarının ekonomik ve sosyal haklarına ilişkin genel ilke ve kurallara, dolaylı olarak istihdam biçimlerine ve bunun temel ilkeleri konusunda saptamalar yapılmasına olanak vermektedir. Anayasa çerçevesinde iki büyük ya da temel istihdam biçimi öngörülmektedir. 1961 ve 1982 anayasalarının 117. ve 128. maddelerinde, önce yalnızca “memurlar”, sonra da “memurlar ve diğer kamu görevlileri” için “kanunla” düzenlenmesini öngördükleri “statü” sistemi; “işçiler” içinse, güvenceye aldıkları kimi sosyal ve sendikal haklar göz önüne alındığında “sözleşme” sistemi öngörülmektedir. Ne yasama ne de yürütme organı, yapacağı keyfi düzenlemelerle anayasal güvencelere aykırı bir istihdam biçimi oluşturulabilir (Gülmez, 2012: 57-91).

“Geçici personel”, 14 Temmuz 1965 tarihli 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun (DMK) kamu hizmetlerini yerine getirilmesi için 4. maddesinde öngörülen “memur”, “sözleşmeli personel”, “geçici personel” ve “işçiler” şeklinde tanımlanan istihdam şekillerinden üçüncüsünün yasal adıdır. 1965-1972 yılları arasında 4-C'nin adı “geçici personel” değil, “yevmiyeli personel”dir. Yevmiyeli personel ise 1965'te şöyle tanımlanmaktadır: “Devlet kamu hizmetlerinin asli mahiyette olmayan işlerde bedenen belirli ve geçici süre için, gündelikle çalıştırılan kişiler”. Bu tanım, 1974'te 12 Sayılı KHK ile daha öz anlatımlı tek fıkraya dönüştürüldü. Bu metin şöyledir: “Bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmet olduğuna Maliye Bakanlığı ve Devlet Personel Dairesi'nin görüşlerine dayanılarak bakanlar kurulunca karar verilen görevlerde ve belirtilen ücret ve adet sınırları içinde sözleşme ile çalıştırılan ve işçi sayılmayan kimselerdir.” Bu metne göre, geçici personel, sözleşme ile çalıştırılan, işvereni kamu olan ve kamu hizmetlerinin görülmesinde istihdam edildiği için “işçi” değil “kamu personeli” olan bir çalışandır (Gülmez, 2012: 1-14).

Yasanın “bir yıldan az süreli veya mevsimlik” olarak tanımladığı hizmetler, nitelik olarak her yıl yaklaşık aynı süreyle ya da aynı mevsimlerde yerine getirilmesi söz konusu olan, işin niteliğine göre süresi değişebilen ve dolayısıyla genelde yinelenen hizmetlerdir. Ancak burada sorun, geçici işlerin “aynı” kişilere gördürülme zorunluluğunun bulunup bulunmadığıdır. Kaldı ki geçici hizmet, niteliği gereği, yıl boyunca kesintisiz biçimde sürdürme zorunluluğu bulunmayan, ancak her yıl ya da yılda birkaç kez yinelenerek dönemsel olarak (örneğin Türkiye İstatistik Kurumu'ndaki uygulamada olduğu gibi 2-3 yılda bir) yeniden yerine getirilmesi gereken bir hizmet olduğuna göre, geçici personelin de, sözleşmenin tarafları anlaştığı sürece, yıl içinde belli bir süre ara vermiş olsa da aynı işi ertesi yıl ve izleyen yıllar içinde düzenli olarak yerine getiren aynı kişi olmasına, gördüğü işin “geçici” olmasına karşın kendisinin “sürekli geçici personel” niteliği kazanmasına bir engel yoktur. Bu açıdan olağan 4-C modeli, yasal koşulların tümüne titizlikle uymalı, temel ve düzenli istihdam biçimlerinin aleyhine genişletilmemeli, güvenceye

alınmış anayasal ve yasal hakları kısıtlama aracı olarak kullanılmamalıdır (Gülmez, 2012: 29-40). Ne var ki 1970'lerden günümüze kadar geçici personel uygulaması, yasanın öngördüğü biçimden giderek uzaklaşmış, sosyal haksızlıkların çekirdeği hâline gelmiştir.

Gülmez'in, 4-C'den sapsmalar olarak nitelediği bu uygulamaların ilki Milli Eğitim Bakanlığı'nda kısmi zamanlı geçici eğitimcilik uygulaması ile başlamış, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ve Diyanet İşleri Başkanlığı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği'ndeki uygulamalarla devam etmiş ve en büyük sapma da özelleştirme sonrası işsiz kalanlara yapılmıştır. 3 Mayıs 2004 tarihli 2004/7898 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'yla yalnızca özelleştirme mağdurlarından emeklilik hakkını kaybedenler, kısaca "özelleştirme işsizleri" için bir model uygulanmaya başlandı. Ancak bu karar, gelecekte yapılacak özelleştirmeler sonrası işsiz kalacak kişileri de kapsamaktadır. Gülmez, salt bu amaçla yapılmış bir uygulamanın, 657 Sayılı Kanun'da "görev belirlemesi" yapılması koşuluna yer verilerek tanımlanan geçici personel istihdamıyla hiçbir yönden benzerliği olmadığını vurgulamaktadır. Ne kararlarda 4-C'ye yapılan biçimsel göndermeler, ne de yıllık çalışma süresinin üst sınırının 11 ay olarak belirlenmesi, istihdamın olağan 4-C'nin amaç ve koşullarına uygun bir geçici personel istihdamı olarak kabulünü sağlayabilir. Tekel eylemleri sonrasında kimi iyileştirici değişikliklerin (fazla çalışma karşılığında ücret ödemesi, çalışma süresinin en fazla 11 aya çıkarılması, ücretli izin, ücretli hastalık izni, iş sonu tazminatı ve memur sendikalarına üyelik) yapılmış olması da bu uygulamanın hukuka, Anayasa'ya ve yasaya aykırılığını ortadan kaldırmamaktadır.

Bakanlar Kurulu'nun 2004/7898 sayılı çerçeve kararıyla hukuku zorlayarak yaratılan geçici personel istihdamı, aynı zamanda, özelleştirmelere yönelik sendika tepkisini kırma amacı taşıyan bir uygulamadır. Güvencesizlik ve ucuz işçi çalıştırmanın yanı sıra, sendikasızlaştırmanın bir aracı olarak da başlatılan 4-C uygulaması, nihai değerlendirmede özelleştirme politika ve uygulamalarını kolaylaştırmanın kalıcı bir yolu olmaktadır. Ayrıca Bakanlar Kurulu'nun, geçici personelin ücret ve çalışma koşullarını düzenleme yetkisi genel ve sınırsız değildir. Bakanlar Kurulu, gerek Anayasa ve yasalara, gerekse bu alana ilişkin uluslararası sözleşmelerin tanıdığı haklar ve güvencelere aykırı düzenleme yapamaz (Gülmez, 2012: 406).

Özelleştirme sonucu kamu iş yerlerine yerleştirilen işçiler ne geçici ne de sürekli "işçi" sayılmadıkları için, İş Yasası'na bağlı olmamakla birlikte, 2821 ve 2822 sayılı yasalarda güvence altına alınan sendikal haklardan da yoksun kalmaktadırlar. İşçi sayılmadıkları için işçi sendikalarına üye olamayan 4-C statüsünde çalışanlar, 2001 yılında çıkarılan 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu'nun da kapsamı dışında bırakılmışlardır. Devlet Personel Başkanlığı, 09.11.2001'deki ilk görüşlerinde "... adaylık ve deneme süresi olmayan ve daimi surette çalışma öngörülmemeyen 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4-B maddesine göre sözleşmeli statüde ve 4-C maddesine göre geçici personel statüsünde istihdam edilenler; istisna akdiyle çalışanlar ile 'teşkilat kanunları'

uyarınca sözleşmeli statüde görev yapanların 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanununun kapsamında değerlendirilemeyeceği”ni belirtmiştir. Ancak 4-C statüsünde çalıştırılan geçici personel ve kamu görevlileri sendikalarının açtıkları davalarda idare mahkemelerinin, 4688 Sayılı Kanun’un işçi statüsü dışındaki bir kadro veya sözleşmeli personel pozisyonunda çalışanları kamu görevlisi olarak tanımladığı ve dolayısıyla Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu uyarınca kurulan sendikalara üye olmaları gerektiği yönünde kararları bulunmaktadır. Ancak Devlet Personel Başkanlığı’nın 19 Şubat 2010’da ilgili kurum temsilcileri ile yaptıkları toplantıdan sonra, “adaylık ve deneme süresi olmadığı” gerekçesiyle sendika hakkı yönünden kapsam dışı tuttuğu geçici personelin kamu görevlileri sendikalarına üye olabileceği sonucuna varıldı. Bu sonuca ulaşılmasında Tekel işçi eyleminin büyük katkısı olduğu düşünülmektedir (Gülmez, 2012: 20-27). Sonuçta, Tekel işçilerinin 78 günlük eylemi hem 4-C’li istihdam biçiminde iyileştirmelere, hem de geçici personelin sendikal hakkının kazanımında önemli rol oynadığı ileri sürülebilir.

Kuramsal Çerçeve

Toplum genelde medyada yer alan haberler doğrultusunda olaylar hakkında bilgi sahibi olur ve bu bilgiler doğrultusunda sosyal olaylara tavır alır. Ancak medya endüstrilerinin, haberleri seçimi ve sunumu konusunda farklı kuramsal yaklaşımları bulunmaktadır. Bunlardan biri olan liberal kuramın öncülerine dayanan “ana akım yaklaşımı”nda, medya endüstrilerinin haberleri seçimiyle sunumu iletişim ve ifade özgürlüğü çerçevesinde değerlendirilmektedir. “Ana akım yaklaşımı”nın karşısında yer alan “eleştirel” yaklaşımlar ise medya endüstrilerinin haber seçimi ve sunumunun mutlak denecek ölçüde yansız ve nesnel olamayacağını ileri sürmektedirler.

Eleştiriler yaklaşımlar arasında Curan, gerek medyanın gücü konusunda farklı görüşler içeren, gerekse bu görüşler arasındaki anlaşmazlık ve tartışma alanının tipini de tanımlayan “ekonomi-politik yaklaşım”, “yapısalcı çalışmalar” ve “kültürel çalışmalar” olmak üzere üçlü bir ayırım yapmaktadır. Bunlardan yapısalcı çalışmalar medyayı ideolojik bir güç olarak algılamak, ekonomi-politik yaklaşımlar ideolojiye değil, ekonomik temele yaptıkları vurguyla kapitalist üretim dinamiklerini sorunsallaştırmaktadırlar. Diğer yandan ekonomik indirgemeciliğe karşı üst yapının belirleyiciliğini savunan kültürel çalışmalar, medyayı toplumsal rızanın kazanıldığı ya da kaybedildiği bir mücadele alanı olarak tanımlamaktadırlar (Dursun, 2001: 20). Ekonomi-politik yaklaşım, kapitalist üretim yapısı içinde kültürel üretim ve tüketimin giderek nasıl meta üretimin süreçlerine benzediğini; kültürel pratiklerin, onlara eşlik eden üretim süreçleri ve ilişkileri analiz edilmeksizin anlaşılamayacağı tezini savunmaktadır (Çelenk, 2008:13). Medyaya ilişkin sorunsallara göre bir ayırım yapıldığında iki farklı çizgi belirginleşmektedir. Bunlar, medya anlamlarının oluşumu, yapılması ve tüketiminde payı olan üstyapıya ağırlık veren yaklaşım ile

medya endüstrilerinin ekonomik örgütlenmeleri ve mülkiyet ilişkileri üzerine odaklaşan, yani altyapıya ağırlık veren yaklaşımdır. Ortak noktaları kapitalist ekonomik düzene ve liberal siyasal sisteme yönelttikleri eleştiriler olduğundan bunların tümü eleştirel yaklaşım şemsiyesi altında incelenir (Dursun, 2001: 20). Bu çalışmada da eleştirel yaklaşım, bu anlayıştan hareketle ele alınmaktadır.

Liberal yaklaşımın habere ilişkin hareket noktasını, onun haber değerlerini ve gazeteciliğin profesyonellik kodlarını içeren bir kavramlar seti oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç ve insanın ilgisini çekme gibi temel haber değerlerine sahip olan olayların öyküleri, gerçeği yansıtan nesnel ve tarafsız profesyonellik pratikleri içinde özetlenmektedir. Nesnellik ve yansızlık, habere konu olan olayın ve taraflarının dengeli biçimde yer alacağı bir haber kurgusuyla garanti altına alınır gibi görünmektedir (Dursun, 2001:123-128).

Habere ilişkin geliştirilen bu bakış açısı, basını; yasama, yürütme ve yargının yanında dördüncü bir güç olarak görmektedir. Bu düşünceye göre, temsili demokrasiye dayanan siyasal sistemlerde medya, çoğulculuğu sağlayan neredeyse en önemli araçlardan biridir. Dördüncü güç ise kamuoyunu bilgilendirecek, bireyleri kendi çıkarları hakkında düşünmeye zorlayacak, ortaya çıkartılmayan sorunları gündeme taşıyacak, bu sorunlara çözüm önerileri sunacak ve halkın siyasal kararlarını belirleyecek olan yazılı ve görsel basın organları olacaktır. Liberal yarışmacı bir ortamda basın, çoğulculuğun sesi olarak benimsenmektedir (Tahincioğlu, 2011: 74). Bu bağlamda medya, kamuoyunu bilgilendiren, toplumsal sorunları gündeme taşıyan, her görüşün özgürce yarıştığı ve temsil edildiği bir dördüncü güç olarak tanımlanmaktadır.

Erdoğan'a göre, kitle iletişiminin gücü, demokratik düzende demokratik bilinçteki halka demokratik bilgi ve enformasyonu anında veren ve böylece demokratik kurumların ve ilişkilerin gelişmesinin ve yaygınlaşmasının sağlanmasında aranmakta ve gösterilmektedir. Bu güç de etkileme değil, bilgilendirme olarak değerlendirilerek kuramsal zıtlık ortadan kaldırılır. Kitle iletişiminin dördüncü güç veya demokratik bilincin ajanı olması, hem medyanın örgütlenmesi ve amacıyla, hem de kapitalist düzenlerin yapısal gerçekleriyle uyuşmayan sahte ideolojik çerçevelemedir. Erdoğan egemen medyayı, kapitalist demokrasinin ve kurumlarının bütünlük bir parçası olarak çoğulcu demokrasi ve fırsat eşitliği anlayışının dostu olmaktan daha çok düşmanı olarak değerlendirmektedir. Egemen medyanın enformasyon kaynağı demokrasinin üç gücü olan kurumlardır ve bu kurumlara çatışma demek sadece enformasyon kaynağının kuruması değil, ciddi engellemelerle de karşılaşmak demektir (Erdoğan, 2012).

Medyada herkesin eşit temsil edilmediğini ileri süren Çelenk ise medyanın, toplumun ayrımcılığa maruz kalma bakımından dezavantajlı olan kesimlerini yok saydığını, onlara yer vermeyerek ya da çok sınırlı bir temsil olanağı yaratarak ayrımcılık yaptığı gibi, başta etnik azınlıklar olmak üzere, bu kesimleri önyargılar ve kalıp yargılar aracılığıyla stereotipleştirerek de bu ayrımcılığı dolaylı yollardan

sürdüdüğünü ileri sürmektedir (Çelenk, 2012: 211-227). Bu bağlamda herkesin eşit ve özgürce temsil edilmediği bir medyanın dördüncü güç olma iddiası temelsiz kalmaktadır.

Liberal yaklaşıma göre, haberlerin seçimi ve sunumu, medya endüstrilerinin mülkiyet ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak ele alınmakta, neyin haber olup olmayacağına medya profesyonellerinin özgürce ve yansız karar verdiği kabul edilmektedir. Ayrıca bu yaklaşımda toplumun bireylerden oluştuğu ve bu bireylerin de haber seçiminde aktif rol oynadıkları ileri sürülmektedir (Erdoğan ve Korkmaz, 2005:244).

Eleştirel yaklaşımda, medya endüstrilerinin içinde yer aldığı toplumsal yapının üretim ve bölüşüm ilişkilerinin, haberlerin seçimi ve sunumu üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. “Eleştirel ekonomi politik yaklaşım”a göre, kapitalist toplumların yapısı bir yandan üretim araçlarına sahip olan egemen sınıf, diğer yandan egemenlik altında olan işçi sınıfından oluşmaktadır. Dolayısıyla toplum, bireylerden değil, çıkarları farklılaşmış sınıflardan meydana gelmektedir (Yaylagül, 2008:124).

Kitle iletişim araçları, topluma mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturmaktadır. Kitle iletişim araçlarının işlevleri bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve egemen sistemin kurumsal yapısıyla bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış kalıplarını onlara aşlamaktır. Servetin belli kesimler elinde toplandığı ve sınıfsal çıkar çatışmalarının yaşandığı bir dünyada bu işlevleri yerine getirmek sistemli propaganda gerektirir (Herman ve Chomsky, 1998: 21).

Kapitalist toplumlarda medya ürünleri, diğer materyal ürünlerden farklı olarak, içeriğiyle bilincin ve ideolojinin üretimini de yapmaktadır (Erdoğan, 2005:247). Kapitalist toplumlarda başlıca amacı kâr elde etmek olan egemen sınıf, kendi egemenliğini devam ettirebilmek için egemenliği altındakileri düşünsel alanda kendi çıkarları doğrultusunda biçimlendirmektedir. Nitekim, Marx ve Engels’in “Alman İdeolojisi”nde belirttiği gibi “(...) maddi üretim araçlarını kontrol eden sınıf aynı zamanda düşünce üretim araçlarını da kontrol eder.” ve onları kurulu düzene muhalefet edecek düşünceleri zayıflatmak için kullanırlar (Yaylagül, 2008:26).

Althusser göre ise egemen sınıfın kendi varoluşunu sürdürebilmesi için siyasal ve ideolojik olarak kendini yeniden üretmesi gerekir. Devleti, egemen sınıfın egemenliğinin “özeti” ve egemen aracı olarak tanımlayan Althusser, devletin baskı aygıtları (polis, asker) ile ideolojik aygıtlardan (okul, kilise, medya, hukuk vb.) meydana geldiğini savunmaktadır. Devletin ideolojik aygıtları (DİA), üretim ilişkilerinin yeniden üretimini egemen ideolojiyi kitlelere aşılaraq yapar. Althusser’e göre, ideoloji, bireylerin var oluşunu yöneten gerçek bir ilişkiler sistemi değil, bireylerin boyun eğerek yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları hayali ilişkilerdir. Kurulu düzenin kurallarına boyun eğme ise tanıma ve kabul etme ile olmaktadır (1999: 130- 212).

Toplumı yöneten elit azınlık bir grubun, toplumun diğer kesimleri üzerindeki ideolojik ve kültürel kontrolünü hegemonya olarak tanımlayan Gramsci'ye göre hegemonya, bir toplumsal grubun entelektüel ve ahlaksal açıdan toplum üzerinde yöneticilik yapması yetkisi, kendi tasarısı çevresinde yeni bir toplumsal bağlaşımlar sistemi, yeni bir "tarihsel blok" kurma yetisi olarak tanımlanmaktadır. Hegemonya kavramı ile gücün tamamen ekonomik erk kaynaklarını denetleme yetisinden alan egemen sınıf kavramını değiştirdiğini ileri sürmektedir. Erkin çözümlenmesinde pazarlıkların, uzlaşmaların ve arabuluculukların göz önüne alınması gereğini vurgulamaktadır (Mattelart, 2010: 86).

Gramsci, egemen sınıfın, iktidarını ya güç kullanarak ya da insanların rızasını üretmek ya da ikisini birden kullanarak sürdürdüğünü belirtir. Egemen sınıfın kendi dünya görüşünü ve düşünme biçiminin "organik aydınlar"ca toplum üyelerine kabul ettirmesi ise rıza üretimi ile mümkün olmaktadır. Okul, kilise ve medyayı rıza üretme kurumları olarak değerlendiren Gramsci'ye göre, insanlar herhangi bir toplumsal sorunla karşı karşıya geldiklerinde, kendilerine öğretildiği gibi yani egemen sınıfın bakış açısıyla olayları değerlendirirler. Bu bakış açısı toplumda doğal ve sağduyulu olarak nitelendirilir. Gramsci, işçi sınıfının kendisini toplumun çıkarlarının temsilcisi olarak görmek ve göstermek için egemen sınıfa karşı kendi hegemonyasını kurması gerektiğini belirtir (Yaylagül, 2008:98-100).

Hall, medyada anlamın üretilmesi ve dönüştürülmesi sorununu ön plana çıkarmaktadır. Çünkü anlamın üretilmesi ve dönüştürülmesi, modern toplumlardaki gündelik bilginin ve "muhakeme, tez, mantık ve düşünce gerektirmeyen, tamamen tanıdık ve yaygın biçimde paylaşılan, kendiliğindenlik içinde düşünülen odayaşmaya dayalı temel bir bilgelik tortusu" olarak kavranan ortak duyunun belirlediği kültürel ilişkiler alanındaki hakimiyet ve boyun eğme ilişkilerinin örgütlenmesini gerektirmektedir. Kapitalist toplumlarda "medya, sınıflar boyunca yaygın bir biçimde dağılmakla kalmayıp, sınıfları toplumsal iletişim şebekeleri içine sokarak, kendi popüler meşruluklarını sürekli yeniden üretmek zorunda olmalarından dolayı" yönetici sınıf iktidarından "görece özerkliğe" sahiptir (Köker, 2007:73-76). Hall, medyanın olgu ve olayları, toplumlarda ortak duyuyu oluşturacak biçimde kendisinin anlamlandırdığını ileri sürmektedir.

Medyanın, çıkar farklılıklarına dayanan kapitalist toplumlarda okuyucuları yönlendiren, olay ve olguları kapitalist sınıfın çıkarlarına göre biçimlendiren, tek yönlü fikirler yayan ideolojik aygıtlar olduğu düşünülmektedir. Bunun da başlıca nedeni kapitalist mülkiyet ilişkileridir. Günümüzde medya, yalnız Türkiye'de değil, dünyanın her ülkesinde çoğunluğu uluslararası boyutta örgütlenmiş büyük sermaye gruplarının denetimi altındadır (Korkmaz, 2007:297). Nitekim, ABD'li akademisyen *Bagdakian*, *The Media Monopoly* (Medya Tekeli) adlı kitabında, medya piyasasını denetimi altında tutan firma sayısının 1984 yılında 50 iken 2004 yılında bunun 5'e düştüğünü belirtmiştir. Bu anlamda, Türkiye'de de medyanın etkileme gücünün ekonomik gücü ile orantılı "entegre güce" dönüştüğü ileri sürülmektedir. Türkiye'de medya alanında da son otuz yılda büyük çaplı yoğunlaşmalar

yaşanmaktadır. Nitekim, Rekabet Kurulu'nun 2007 tarihli raporunda ülkemizdeki medya sektörünün oligopolistik yapısı net bir biçimde ortaya konulmuştur (Kaya, 2009:143-261).

Chomsky ve Herman, "Propaganda Modeli"nde belirli zengin grupların elinde toplanan medyanın gelir kaynağının yine kâr amacı taşıyan reklam verenler olduğunu belirtmekte ve medyanın bu nedenle büyük şirketlere bağımlı olduğunu ileri sürmektedirler. Medya şirketlerinin, ruhsat ve izinler için hükümetlere ihtiyaç duyduklarından hükümetlerin baskı ve denetimine açık oldukları belirtilmektedir. Ayrıca medya şirketlerinin ulusal ve uluslararası diğer tüm yatırımları ve ticari ilişkileri açısından da hükümete bağlı oldukları vurgulanmaktadır. Medya şirketlerinin yapısı, reklamcılık, haber kaynakları, hükümetlerin tepkileri ve anti-komünist ideoloji gibi haberlerin mutlak içinden geçirildiği "süzgeç"lerin hepsi medyanın haber seçimlerini belirleyen faktörler olarak değerlendirilmektedir. Başlıca tepki üretme odaklarından biri olan hükümetin, kurulu düzenin çizgisinden sapan medyayı, düzenli saldırı, tehdit ve "düzeltme"ler yoluyla hizaya sokmaya çalıştığı vurgulanmaktadır. Hükümet ve şirketlerle olan ilişkileri sonucunda medyanın başlıca haber kaynaklarını da bu yapılar oluşturmaktadır.(1998: 23- 59). Medya çarpıtmalar ve uyguladığı sansürlerle kitlelerin algısını denetlemekte ve davranış biçimlerini belirlemektedir.

Schiller, ABD'nin yabancı bir ülkeye müdahaleyi planladığı veya dış politikada dönüm noktası olan zamanlarda hükümetlerin, halkın desteğini almak ya da ilgisiz kalmalarını sağlamak amacıyla medya yöneticileriyle toplantılar yaptıklarını belirtir. Bu toplantılarda medya yöneticilerine ABD'nin çıkarlarına ters düşen haberleri çarpıtarak ya da hiç yayınlamamaları konularında baskı yapıldığını söz etmiştir (1993: 12- 69). Böylece haberlerin seçiminde endüstriyel yapıların üretim ve dağıtım biçimi kadar siyasal tercihlerin de büyük rol oynadığı ileri sürülebilir.

Chomsky'ye göre devletin amacı geniş halk yığınlarını kendi politikaları doğrultusunda şekillendirmektir. Tepkisiz, sinik, her şeyi kendisine verildiği gibi kabul eden, duyarsız bir halk kitlesi ya da diğer adıyla kamuoyu yaratmaktır. Chomsky, böyle bir kitleye devletin yaptığı her şeyi kabul ettirme imkânına sahip olduğunu ileri sürmektedir. Başlıca amacı en yüksek kârı elde etmek olan şirketler ise halkı tüketim çılgınlığına özendirilmektedirler. Gerek devletin, gerekse şirketlerin amaçlarını en iyi biçimde yerine getirecek kurumun da medya olduğu ileri sürülmektedir. Bütün bunlar kamusal bir görevi olan medyanın artık kamuya ait olmadığını göstermektedir. Medya da diğer propaganda araçları gibi zihni denetim altına almak istemektedir. Bu bağlamda medya aslında devlet ya da şirketler olarak görülmektedir. Chomsky, medyanın devlet ve şirketlerin elinden alınarak halk denetimine geçmesini isteyen ve bunun için mücadele eden Immediast Grubu'nun düşüncelerini paylaşmaktadır (Gülsoy, 2005:187)

Immediast Grubu'nun Bildirgesine göre devlet bilgilendirme, borç ve şiddeti denetim altına alarak, kolektif kimliği hedeflemektedir. Şirketler metalaştırmayı, işi ve medyayı denetim altına alarak bireysel kimliği hedeflemektedir. Her ikisi de,

mesaj ve direktifleriyle kamuyu kuşatmak için aynı psikolojik stratejileri kullanmaktadır. İmmediast'lar seyirlik medyanın kitlelere iki şekilde saldırıda bulduklarını ileri sürmektedirler. İlki baskıcı mesajlarla kitleleri baskı altına alan ticari medya, diğeri devlet faaliyetlerinin ayrıntılarını ve boyutlarını demokratik süreçlerden ve kitlelerden gizleyerek siyasal cinayet ve ihanetlere suç ortaklığı yapan medyayı göstermektedirler. Nitekim Chomsky, Nikaragua, Vietnam, Guatemala, Afganistan, Filistin ve Irak gibi ülkelerde Amerika tarafından yapılan katliamlara hiçbir biçimde medyada yer verilmediğini (sessiz kalındığını), medyanın bu konuda tek yaptığıının ise terörle mücadele verildiğini ve her seferinde Amerika'nın haklı olduğunu vurgulamak olduğunu belirtmektedir (Gülsoy, 2005:189).

Sonuç olarak, medyanın mesajlarını üreten kuruluşlar, kapitalist sistemin kurallarına göre işletilmektedir. Kapitalist toplumlarda ekonomik, siyasal güçlerle, üretim ilişkileri medyanın yapısını ve üretiminin içeriğini belirlemektedir. Haber medyasının örgütlenme yapısı, mülkiyet ilişkileri, endüstriyel ve siyasal ilişkileri, haberlerin seçiminden içeriğinin oluşturulmasına kadar tüm üretim sürecinde etkili olmaktadır. Haber medyasına egemen olan güç ve iktidar ilişkileri, aynı zamanda toplumun hangi konularda, nasıl düşünmesi gerektiğini de biçimlendirmektedir. Bu biçimlendirme ile metinler arasına sıkıştırılan anlamlarla okuyucular üzerinde “ön kabul”ler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmada, Tekel işçilerinin eyleminin, eleştirel yaklaşım çerçevesinde, Türk yazılı basınında nasıl yansıtıldığı ele alınmaktadır. Söz konusu yaklaşıma göre medya mesajları toplumsal boyutlarıyla incelenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'de *Zaman* gazetesi ile *Cumhuriyet* gazetesinin bu eylemlere ilişkin söylemleri nasıl sundukları “eleştirel söylem analizi” tekniğiyle ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada eleştirel söylem analizi tekniği kullanılmıştır. “Söylem” sözcüğü Avrupa akademik çevrelerinde 1970'lerden sonra yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunda Foucault'nun çağdaşlarından farklı olarak “ideoloji” sözcüğü yerine söylem sözcüğünü tercih etmesi önemli rol oynamaktadır (Atabek, 2007:151).

Dilbilimde “söylem”, dilin tümcelerinin üstünde örgütlü bir biçimde kullanımınıdır. Foucault, söylemi yalnızca dünyayı basitçe tanımlamadan öte toplumsal erkin başlıca bir görünüşü olarak açıklamaktadır. Toplumsal fenomenlerin söylemler içinde kurulduğunu ileri süren Foucault, söylemlerin mevcut bir düşünme-görme biçimi olarak alternatif düşünme biçimlerini ortadan kaldırdığını, dolayısıyla da belli bir iktidar dağılımını destekleyebileceğini belirtmektedir. Eleştirel söylem analizi, dilin veya dil benzeri diğer temsil sistemlerinin toplumsal ve ideolojik boyutlarını çözümlemeyle ilgilenmektedir. Politize gelenek içinde eleştirel söylem çözümlemesi yaklaşımı, bakışımız, eşitlikli iktidar varlığının gündelik dil kullanımına nasıl tecavüz ettiğini ön plana çıkararak, dil içinde toplumsal eşitsizliklerin pekiştirilme, yarışma, çatışma veya müzakere edilme tarzına önem verir (Mutlu, 2008: 262- 263).

Genelde, her gazete haber metninin üretiminde gündelik dili kullanmaktadır. Ancak her gazete haberi kendine özgü dil ile sunsa bile bu dil sınıflı toplumdaki ekonomik ve kültürel eşitsizlikleri meşrulaştırarak, egemen ilişkileri ve düşünceleri yeniden üretmektedir. Gazetelerden her birinin aynı habere ayırdığı yer, kullandıkları başlık ve alt başlıklar, fotoğraflar ile haberi aldıkları kaynaklar gazetelerin siyasal yönelimlerine göre farklı olabilmektedir (Yaylagül, 2006: 71). Haber metnlerinde yer alan herhangi bir sözcük, dünyayı anlamlandırma çerçevesinde olayı belli bir ideolojik bakış açısından sunduğu için, Jaap Van Girkneken'in vurguladığı gibi “zihin haritası” olarak okurları belli okuma biçimlerine yönlendirmektedir (Dağtaş, 2006:131).

Van Dijk'a göre, söylem yoluyla toplumsal denetim uygulanmasının önemli bir koşulu, söylemin denetimi ve bizzat söylemin üretimidir. Toplum içinde ekonomik ve siyasal olarak daha güçlü olan gruplar söylemin rollerini, türlerini ve üsluplarını denetlerler ya da en azından bunlara erişme olanağına ve mülkiyetine sahiptirler. Bu grup, söylem tiplerini, başlıkları, enformasyon miktarını ve başlığını, argümanların seçimini ya da sansür edilmesini, retorik işlemlerin doğasını belirlemektedir. Haber aktörlerinin tercihe dayalı erişim ve sunumları toplumsal iktidarın kitlesel dolayımından geçerek yeniden üretilmesinde bir etkidir. Buna karşı toplumda ekonomik ve siyasal olarak daha güçsüz gruplar resmi söylemin ve medya söyleminin yalnızca pasif alıcıları konumundadırlar. Toplumsal denetim biçimleri, değişik iktidar yapılarında (diktatörlükte veya demokratik hükümetlerde) farklı meşrulaştırma (güç kullanarak veya oydaşmayla) biçimleri arasında ayırım yapılabilmektedir. Meşrulaştırma tarzlarındaki bu farklılıklar söylemin farklı türlerinde, başlıklarında ve üsluplarında açıkça görülebilmektedir. Medya pratiklerinin iktidarın düzenlemelerine karşı muhalefet ve eleştiriye yer verdiği zamanlarda bile esnek ama başat bir oydaşmanın sınırları içinde kaldığı kabul edilmektedir. Van Dijk, haberi makro ve mikro yapıya ayırarak incelemektedir. Makro yapılarda iktidar yapılarının hangi söylemler ya da söylemsel özellikler yoluyla dışa vurulduğunu ya da meşrulaştırıldığı incelemektedir. Burada, kullanılan haber kaynaklarına, haberlerin tekdüze ve benzer biçimde sunumu, haber başlıklarının seçimi, haberde yer alan aktörlerin olumlu-olumsuz ya da aktif-pasif nasıl sunulduğuna bakılmaktadır. Mikro yapılarda ise tümcelerın sözdizimsel yapıları ve sözcük seçimleri ele alınmaktadır. Anlamı belirleyen en önemli unsur, söylem içinde bir iktidar ilişkisinin devam ettiğini gösteren çatışmadır. İktidar ilişkisi içerisinde taraflar kendi anlamlarını üretirlerken, öncelikle dışladıkları konu, olay veya kişileri kurarak kendilerini konumlandırırılar. Haberlerde sunulan bu örgütlü karşıtlıklar, toplumsal nedenlerinden sıyrılarak ve bağlamlarından kopartılarak üretilmeye devam edilir. Böylesi bir muhalefet, “biz” ve “onlar” karşıtlığında devam eder. Van Dijk'in eleştirel söylem analizine temel teşkil eden bu karşıtlıklarda “bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula, olumsuzları vurgulama, onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula, olumlu şeyleri vurgulama” ilkesinden hareket eder (Küçük, 2005:315-375).

Bu bağlamda, çalışmada ele alınan *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazeteleri internet üzerinden söz konusu eylemin başladığı 15 Aralık 2009'dan sona erdiği 2 Mart 2010 tarihleri arasında taranmıştır. *Zaman* ve *Cumhuriyet* gazetelerinin Tekel işçilerinin eylemini nasıl haber haline getirdikleri, kullandıkları başlıklarla, alt başlıklar, başvurdukları haber kaynakları, olayın taraflarını ve olayın toplum yaşamı, kamu düzeni üzerine etkilerini nasıl sundukları makro açıdan nitel olarak Van Dijk'in eleştirel söylem analizi tekniğiyle incelenmektedir.

Haber Yapılarının Çözülmesi

Başlıklar

Tekel işçilerinin 78 gün süren eylemleriyle ilgili olarak incelenen iki gazetede baş sayfadan verilen haber sayısının birbirinden oldukça farklı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin en yüksek tirajlı (857.484) ve iktidara yakın gazetesi olan *Zaman* gazetesinde olayla ilgili haberler 8 kez, iktidara muhalif olan *Cumhuriyet* gazetesinde (tirajı 50.487) ise 71 kez çıkmıştır. Yine radikal sağın hükümete yakın İslami kanadında yer alan *Türkiye* gazetesinin Tekel işçilerinin haberini 4 kez, *Vakit* gazetesinin ise 5 kez haber yapması anlamlıdır. *Zaman* gazetesi Tekel işçi eyleminin dönüm noktasını oluşturan ve milletvekillerinin de içinde bulunduğu işçi grubuna yönelik polis şiddetinin en çok yaşandığı 17 Ocak 2010 tarihinde Sıhhiye'de yaklaşık 100.000 kişinin katıldığı gösteriler ve 4 Şubat 2010'da ülke genelinde destek amacıyla yapılan genel grevle ilgili baş sayfadan hiç haber yapmamış olması da hayli dikkat çekicidir (<http://www.turkishpolicycenter.com/tr>). Medya, sendikalara çok az ses ve yer vermekte ve sendikaları şiddet ve anarşi gibi "arkaik" yöntemler kullanan "arkaik" örgütler olarak görmek ve göstermektedir (Yücesan, 2009:21).

Zaman gazetesinin bu yaklaşımı Parenti'nin görmezden gelerek, gizleme yaklaşımıyla paralellik göstermektedir. Parenti, medyanın bazı toplumsal olaylar karşısında susup kaçmasını, görmezden gelerek gizlemesini teknelci medyanın manipülasyonlarından biri olarak değerlendirmektedir. Medya özellikle emek mücadelelerine nadiren yer verdiğinde de olayları süreç üzerinden değerlendirerek, tekellerin olağanüstü güçlerine ve sınıf çatışmasına değinmeden içeriği önemsizleştirmektedir. Genellikle olayı polisle göstericiler arasında sıradan bir mücadeleye indirgemektedir (2008: 92).

Tekel işçi eyleminin başladığı 15 Aralık 2009 tarihinden hemen sonraki gün milletvekilleri ve işçilerden oluşan gruba karşı polis sert müdahalede bulunmuştur. *Zaman* gazetesinde "Polis, AK Parti genel merkezi önünde toplanan Tekel işçilerini dağıttı" (16.12.2009); *Cumhuriyet* gazetesinde ise "Polisten sert müdahale" (17.12.2009), "AKP'nin açılımı emekçiye dayak" (18.12.2009) olarak verilmiştir.

Tekel işçileriyle dayanışma amacıyla işçi ve kamu çalışanları sendikalarının 4 Şubat 2010 tarihli bir günlük iş bırakma eylemi *Zaman*'da "İş dünyası uyardı: Genel grev yasa dışı, bu yoldan dönülmeli" (4.02.2010), "Şimşek; Hak arama mücadelesi hükümete karşı komploya dönüşmüştür", "İş bırakma eylemi asgari ücretliyi

vurdu”, “eyleme katılım sınırlı kaldı” (5.02.2010) biçiminde sunulurken; *Cumhuriyet*'te ise “Yarın eylem günü”, “Her yer Ankara, her yer direniş”, “Tekel işçisi yalnız değildir” (4.02.2010) biçiminde başlıklarla verilmiştir.

Haber başlıkları genelde okuyucunun dikkatini çekecek biçimde sunulur ki okuyucu metnin devamını da okusun, verilmek istenen mesajı bir bütün olarak algılasın. *Cumhuriyet*'in başlıkları genel olarak, “AKP'nin açılımı emekçiye dayak” (18.12.2009) “Tekel işçileri yılmıyor”(19.12.2009), “ölmek var, dönmek yok” (20.12.2009), “Tekel işçilerine dünyadan destek”(8.01.2010) gibi eylemi destekler biçimde sunulmuştur. *Zaman*'ın başlıklarında ise, “Şimşek; tek suçumuz açıkta kalan işçilere merhametli olmak” (26.01.2010), “Başbakan: Bu ülke yol geçen hanı değil” (2.02.2010), “İş dünyası uyardı: Genel grev yasa dışı, bu yoldan dönülmeli” (4.02.2010), “Başbakan: İdeolojik eylemlere alet olmayın” (5.02.2010) ifadeleri ile daha çok hükümet ve işveren sendikaları yetkililerinin eyleme ilişkin bakışlarını ve tehditlerini destekler ifadelerle yer verilmiştir.

Doğası gereği politik olan haberler, kamuoyunun yönlendirilmesi, muhalif görüşlerin bastırılması için kullanılmaktadır. Gazetelerde kullanılan dil, standart resmi görüş aracılığıyla egemen ideolojinin insanların bilincine kazındığı süreçtir. Gazeteler, haber başlıklarında seçtikleri sözcüklerle tam bir “etkileme” işlevini yerine getirmektedirler (Korkmaz ve Yaylagül, 2007:304). Başbakanın eylemi ideolojik ve hükümet karşıtı olarak değerlendirmesini başlık yapan *Zaman* gazetesi, daha başta olayı taraflı sunarak, okuyucuyu egemen sınıfın ideolojisi çerçevesinde yönlendirmektedir. *Zaman* gazetesinin iktidarla yakın ilişkileri, haber seçiminden başlığına ve içeriğine kadar haber üretiminin tüm süreçlerinde daha net gözlenmektedir.

Haber Kaynakları

Zaman gazetesi, Tekel işçilerinin eylemleriyle ilgili olarak genelde hükümet kaynaklarına (Başbakan, Maliye Bakanı ve Çalışma Bakanı v.b) ve işveren sendikalarının açıklamalarına dayanan bilgiler vermiştir. *Zaman* gazetesi eylemin asıl tarafı olan işçilere ve eleştirel haber kaynaklarına başvurmamıştır.

Haberlerin oluşturulmasında hükümet ve işveren kaynakları, konumları ve saygınlıkları itibarıyla tanınmış ve inandırıcı olma gibi üstünlüklere sahiptirler. Resmi kaynaklara ağırlık vermenin bir nedeni de medyanın haberleri “nesnel” biçimde iletme iddiasıdır (Herman ve Chomsky, 1998: 59). Çünkü devlet tarafsızdır; devlet yetkililerince sunulan haberler dolayısıyla nesnel dir imajı yaratılır. Oysa iktidar sahipleri genelde egemen güçleri temsil eder ve onların görüşlerini topluma yayarlar.

Jameson'a göre, iktidar sahipleri söylem üzerinden mücadelede kendi rakip ve alternatiflerini gözden düşürüp değersizleştirerek ve belli bir konuya ya da kişiye yer vermeyerek başarılı olurlar (Korkmaz ve Yaylagül, 2007:309). Nitekim, *Zaman* gazetesinin bu eylemde haberlerini neredeyse tümüyle iktidar kaynaklarına dayandırıp, Tekel işçilerine ve onları destekleyen eleştirel haber kaynaklarına hiç yer

vermemesi, eylemi okuyucu gözünde düşürüp değersizleştirmeye yönelik bilinçli bir tercih olarak yorumlanabilir.

Cumhuriyet gazetesi ise haber kaynağı olarak genelde sendika yetkililerine, eylemdeki işçilere, muhalefet partilerine ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine başvurmuştur. Hükümet yetkililerinin söylemleri ise, örneğin, Başbakanın Tekel işçilerinin Türk-İş binası önünde kaldıkları çadırları Şubat ayı sonuna kadar zor kullanarak kaldıracaklarını “Erdoğan’dan müdahale sinyali” (13.02.2010) başlığıyla, daha çok eleştirel boyutlarda vermiştir.

Gramsci’nin yaklaşımında ideoloji mutlak egemen değildir, hegemoniktir. Hegemonya kavramı, mutlak bir egemenliğe işaret etmez; karşıtlar arasındaki mücadeleye vurgu yapmaktadır. Bu nedenle hegemonya bitmiş, tamamlanmış bir şey değildir; bir mücadele sürecidir ve muhalif hegemonik söyleme karşı sürekli yeniden kazanılmak ve kurulmak zorundadır (Korkmaz, 2008:178). Dolayısıyla *Cumhuriyet* gazetesinin bu haberi sunumundaki eleştirel söylemi ve kaynakları karşı hegemonik bir söylem oluşturmaktadır.

Olayın ve Tarafların Sunumu

Cumhuriyet gazetesince eylemler günlük olarak takip edilmiş ve haber yapılmıştır. Bu gazete Tekel işçilerinin eylem çadırlarına yurt içi ve yurt dışından gelen ziyaretçileri, yapılan dayanışma eylemleri, işçilerin açlık grevleri, yürüyüşleri, ülke genelinde işçi ve memur sendikalarının katılımıyla yapılan genel grev, eyleme katılanların ve muhalif parti temsilcilerinin görüşleri neredeyse 78 gün boyunca düzenli olarak haber yapılmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:

“Ankara’da 3 gündür eylemde olan Tekel işçilerine polis müdahalede bulundu. Panzerlerle; CHP’li, MHP’li milletvekillerinin ve işçilerin üzerine tazyikli su sıkarak güvenlik güçleri, biber gazını kullanmakta gecikmedi. Çıkan arbedede gözaltına alınan Tekgıda-İş Sendikası Genel Başkanı Mustafa Türkel akşam saatlerinde serbest bırakıldı.” (*Cumhuriyet*, 17 Aralık 2009)

“Destek veren öğrencilere polisten müdahale... Ankara’da 4 gündür eylem yapan Tekel işçileri, soğuk havaya rağmen bugün de direnişlerini sürdürüyor... AKP’nin açılımı emekçiye dayak...” (*Cumhuriyet*, 18 Aralık 2009)

“Tekel işçileri yılmıyor...” (*Cumhuriyet*, 19 Aralık 2009)

“Tekel işçilerine dünyadan destek yağıyor. Taleplerinin kabul edilmesi için 25 gündür eylem yapan tek el işçilerine, uluslararası destek geldi. 93 ülkede faaliyet gösteren sendika ve kuruluşlar, işçilere destek mesajı gönderdi” (*Cumhuriyet*, 8 Ocak 2010)

“Tekel eylemine PKK’yi de karıştırdınız” (*Cumhuriyet*, 7 Şubat 2010)

“Tekel işçileri açlık grevine başladı.” “Türk Tabipler Birliği’nin ‘36 gündür soğukta eylem yapan işçilerin dışarıda açlık grevine gitmesi sakıncalı’ uyarısı üzerine işçilerden sadece 100’ü açlık grevine dahil oldu... “Süperstar Ajda Pekkan eylemde olan Tekel işçilerine destek verdiğini açıkladı. Pekkan, Tekel işçileri için ‘Yandaş olarak yanlarındayız’ dedi.” (*Cumhuriyet*, 15 Şubat 2010)

Zaman gazetesi ise 78 gün devam eden eylemleri baş sayfadan 8 kez haber yapmış ve bunları da şu biçimde sunmuştur: “Maliye Bakanı Şimşek: Varsa bir hatamız, açıkta kalan işçilere merhamet beslememizdir. Onları kapı önüne bırakmadık.” (*Zaman*, 26 Ocak 2010).

“Başbakan: Olay ideolojik grupların, aşırı uçların istismarına dönüşmüştür... Tekel işçilerinin eylemi tamamen amacını aşmıştır. Amaç, hak arayışı değil. Hükümete karşı aleni bir kampanyaya dönüşmüştür... Şu anda yapılan eylem, yasal değildir. Ne Abdi İpekçi’de ne de Türk-İş önünde yapılan” (*Zaman*, 2 Şubat 2010)

“İş dünyası uyardı: Genel grev yasa dışı, bu yoldan dönülmeli. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), genel grevin herkese zarar vereceği uyarısında bulundu ve ‘Bu yoldan dönülmelidir.’ çağrısı yaptı.” (*Zaman*, 4 Şubat 2010)

Devlet Bakanı Hayati Yazıcı: “Benim orada hiçbir şekilde Tekel işçilerinin PKK’lı olduğu, PKK’lı olabileceklerine ilişkin bir sözüm olmaz” (*Zaman*, 9 Şubat 2010)

Maliye Bakanı Şimşek: “Hak arama mukaddestir, ancak bu hak arama mücadelesi hükümete karşı komploya dönüşmüştür, siyasi istikrarı bozmaya yönelik eyleme dönüşmüştür.” (*Zaman*, 5 Şubat 2010).

Çalışma Bakanı Ömer Dinçer: “4-C statüsüne geçmeyen işçiler işsiz kalacak.” (*Zaman*, 11 Şubat 2010).

Bir süre sonra özelleştirilecek olan bir kurumda çalışan Emin K: “Hükümetin yaptığı son düzenleme ile 4-C’nin şartları iyileştirildi. Ben memnunum. Daha iyi olmasını tabii ki isteriz. Ama daha öncekine göre gayet olumlu. Hükümete teşekkür ediyoruz.” (*Zaman*, 3 Şubat 2010)

“Tekgıda-İş Sendikası’nın mitingine işçilerin dışında çok sayıda marjinal sol parti ve bazı dernek ve platformların katılması dikkat çekti.” (*Zaman*, 5 Şubat 2010).

“Eyleme katılan çok sayıda kişinin ise Tekel çalışanı olmadığı, çeşitli sol örgütlerin militanlarından oluştuğu iddia ediliyor.” (*Zaman*, 4 Şubat 2010).

Cumhuriyet gazetesi, Tekel işçilerinin özelleştirme sonucu işlerini kaybetmelerini, güvencesiz, sendikasız, tazminatsız, daha düşük ücret ve uzun sürelerle çalışma anlamına gelen 4-C’li çalışmaya karşı sürdürdükleri eylemi meşru bir hak arama mücadelesi olarak sunmuştur. *Zaman* gazetesi ise iktidar partisinin bakış açısından haber yapmış, eylemi yasa dışı ve eylemcileri de marjinal sol örgütlere mensup militanlar olarak göstermeye çalışmıştır. *Zaman* gazetesi hükümetin eylem “ideolojiktir” söylemine sıkça yer vermiş ve ülkedeki işsizlikten hareketle Tekel işçilerinin 4-C’li çalışmayı kabul etmemesini hükümet yetkililerinin ifadeleriyle hükümete karşı bir komplo olarak değerlendirmiştir. Hükümetin söylemleri üzerinden, Tekel işçilerine ne kadar merhametli davranıldığı, ama onların bunu takdir etmediği (ki daha sonra özelleştirilecek bir kurumdaki işçinin, hükümetin 4-C düzenlemesine teşekkür ettiği haberine yer vererek) olumsuz olarak sunulmuştur.

Nitekim, Chomsky'nin propaganda modelinde bir denetim mekanizması olarak kabul edilen anti-komünizmin, halkı bir düşmana karşı seferber etmeye yardımcı olan, kavramın belirsizliği nedeniyle de mülkiyet çıkarlarını tehdit eden herkese karşı kullanılabilen, solun ve işçi hareketinin bölünmesine yardımcı olan siyasi bir denetim mekanizması işlevi gördüğü düşünülmektedir (1998:82). Benzer biçimde, *Zaman* gazetesi de Tekel işçilerini okuyuculara sol militanlar ve PKK'lılar olarak göstermeye çalışmıştır.

Kısacası, *Zaman* gazetesi bu olayda iktidarı ve işveren sendikalarının yaklaşımını olumlu sunarken, Tekel işçilerini olumsuz olarak, üretmeden para alan, hükümete komplo kuran, Ankara'da sokakları işgal eden, insanların huzurunu bozan, halkın çalışmasını engelleyen solcu militanlar olarak tanıtmıştır. *Zaman* gazetesi genel grevi "eyleme katılım sınırlı kaldı" başlığıyla 4 Şubat 2010'daki genel grevi okuyucu gözünde değersizleştirmeye çalışmış, diğer yandan bu eylemden dolayı mağdur olan emekçilerle yapılan röportajları yayınlarak, Tekel işçilerine karşı bir tepki oluşturmaya çalışılmıştır. Nitekim, "ana akım" yaklaşımında medya çalışanlarının olaylara "solcu gerilla", "şehir eşkıyaları", "iç karışıklık" gibi negatif etiketlemeler yapıştirarak okuyucuların algılamaya çerçevesini biçimlendirdikleri ileri sürülmektedir (Parenti, 2008:94).

Zaman gazetesi, Çalışma Bakanı Ömer Dinçer: "Şubat ayı sonuna kadar 4-C statüsüne geçmeyen işçiler işsiz kalacak ... 4-C'yi imzalayanların sayısı 650'ye çıktı." (11.02.2010) açıklamalarını haber yaparak Tekel işçileri üzerinde baskı ve yıldınlık yaratmaya çalışılmıştır. Althusser'in de vurguladığı gibi, devletin ideolojik aygıtlarının toplumdan beklenen rızayı üretmede yetersiz kalması hâlinde, bu olayda olduğu gibi, çadırları zorla dağıtmak veya işsiz bırakmak gibi tehditlerle devletin baskı aygıtlarının da devreye sokulabileceği belirtmektedir.

d. Olayın Toplum ve Kamu Düzenine Etkilerinin Sunumu

Başbakan: "Bizim 4-C kapsamında çalışacak işçilere teklif ettiğimiz ücretle çalışacak bu ülkede milyonlarca işsiz var, milyonlarca asgari ücretli var... Hazinemizdeki her bir kuruluş milletimizin bize emanetidir. Her bir kuruluşta tüyü bitmedik yetimin hakkı var ve biz o hakkı çarçur etmeyeceğiz." (*Zaman*, 2 Şubat 2010)

TİSK Başkanı Tuğrul Kutadgobilik: " Genel grevin yasalarımızda yeri yoktur... krizde üretim kaybına sebep olacak her türlü eylemden uzak durulmalı... ülkenin çıkarları temelinde çözüm aranmalı..."(*Zaman*, 4 Şubat 2010)

"Türk-İş Genel Merkezi'nin de bulunduğu Ankara'daki Sakarya Caddesi, Tekel eylemine ev sahipliği yapıyor. Tekel işçileri, caddenin önemli bir bölümünü çadırlarıyla kapatmış durumda. Ankara'nın ticari hayatının en canlı olduğu caddelerden biri olan Sakarya'da, şimdi yaya yürüyebilmek mümkün değil." (*Zaman*, 3 Şubat 2010)

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer: "8 bin işçinin bize maliyeti her ay 40 milyon lira. 2009 Haziran ayından itibaren tütün depolarını kapattıklarını ve çalışacak herhangi bir ortam olmadığını... üretmeden maaş

ödemeye devam etmeyi siz düşünür müsünüz? Siz vergi veren birileri olarak böyle bir seye razı olur musunuz?” (*Zaman, 11 Şubat 2010*)

Başbakan: “Biz kıdem tazminatı veriyoruz. 10 ay değil, 11 ay çalıştırıyoruz. Aylık izni 1 günden 2 güne çıkartıyoruz. Şu anda 3 milyon işsiz olduğu ülkede asgari ücreti bekleyen on binlerce aile var. Biz onların maaşlarını 900 TL'ye kadar çıkardık.” (*Zaman, 11 Şubat 2010*)

“Türk-iş'in Tekel işçilerine destek olmak için yaptığı bir günlük iş bırakma eylemi, özellikle asgari ücretlileri vurdu. Sabah erken saatlerden itibaren otobüs duraklarında bekleyen vatandaşlar, işlerine dolmuş, taksi ya da arkadaşlarının veya yakınlarının arabalarıyla gitmek zorunda kaldı. Şehir merkezindeki işine Konak ilçesi Üçyol mevkiinden yürüyerek geldiğini anlatan Mustafa Açar ülkenin zor dönemlerden geçtiğini söyleyerek, 'AK Parti'yi bu konuda destekliyorum. Çalışan, üreten kazanacak. Bu ülkede daha zorda olanlar da var. Önceki hükümetler bol bol verince, ülke krizler geçirdi. Çalışmayan, üretmeyene para yok.' şeklinde konuştu. Edip Derin ise sokaktaki vatandaşın sesine tercüman oldu: 'Otobüs gelir diye bekledim ama gelmedi. Metroya gideceğim. Haklı eylemleri desteklerim ama TEKEL işçilerinin yaptığı haksız. Vicdanlarına sığdırmıyorsa çalışmadan maaş almaya devam etsinler.'” (*Zaman, 4 Şubat 2010*)

Zaman gazetesinde Tekel işçileri, ülkede çalışıp, üreten tüm vatandaşların haklarını, oturdukları yerden üretmeden yiyen insanlar olarak sunulmuştur. Bu yolla okuyucunun Tekel işçilerine karşı, kendilerine öğretildiği gibi, yani egemen sınıfın bakış açısıyla olayları anlamlandırması amaçlanmıştır. Böylece egemen ideolojinin kitlesel olarak üretimini ve dağıtımını yapan medya, ideolojinin zorunlulukmuş gibi görülmesini, insanların da onu var olan sistem açısından doğal ve zorunluymuş gibi görmelerini sağlamaktadır. Egemen ideolojiyi temsil eden basın, statükonun savunucusu olan muhafazakâr görüşleri, kapitalistlerin çıkarlarına hizmet eden egemen ideolojiyi topluma yaymaktadırlar. Bunu da muhalif güçleri ve değişimden yana olanları kamuoyunun gözünde itibarsızlaştırarak yapmaktadırlar. Böylece gazeteler, var olan düzeni meşrulaştırıp yeniden üretirken statükonun korunmasına da hizmet etmektedirler (Korkmaz ve Yaylagül, 2007:310).

Zaman gazetesinde eylem ekonomik ve politik gelişim süreçlerine hiç değinilmeden, Tekel işçileri yasaları çiğneyen, düzeni bozan insanlar olarak sunulmuştur. Tekel ve benzeri işletmelerin neden özelleştirip satıldığı ve burada çalışanların neden işten çıkarıldığı tarihsel ve bütüncül olarak verilmesi gerekirken olay ekonomi-politik boyutundan koparılarak ele alınmıştır.

Başbakanın: “(...) Olay ideolojik grupların, aşırı uçların istismarına dönüşmüştür... Amaç hak arayışı değil, Hükümete karşı aleni bir kampanyaya dönüşmüştür... şahsımı, partimi hedef alan edep dışı, terbiye dışı bir üslup kullanılıyor... Hazineimizdeki her bir kuruş milletimizin bize emanetidir. Her bir kuruşta tüyü bitmedik yetimin hakkı var ve biz o hakkı çarçur etmeyeceğiz.” (2.02.2010) ifadeleriyle egemen sınıfın çıkarı toplumun genel çıkarı gibi sunulmakta, doğal ve sağlıklı davranışın bu olduğu izlenimi verilmektedir. Yine bu haberde

Tekel işçileri, toplumun sırtından geçinen ve kamu düzenini bozan asalaklar olarak sunulmuş ve toplumun ön kabulleri bu yönde oluşturulmuştur. Her işçi-işveren çatışması, ülkenin ekonomik hayatına ve bundan dolayı “ulusal çıkar”a karşı bir tehdit olarak gösterilmektedir. Bu şekilde yapılan anlamlandırmalar, emek ve sermayeyi birbirine bağlayan ilişkilerin, bizi emek ve sermaye şeklinde bölen rahatsızlıklardan daha güçlü ve meşru olduğu bir toplumda yaşamakta olduğumuz varsayımına dayandırılmaktadır (Hall, 2005: 73- 115).

TİSK, yapılacak genel grevin ülke çıkarına aykırı olduğunu sık sık dile getirmiş ancak, Tekel'in alkollü içkiler bölümünün, ilk özelleştirme satış bedeli üzerinden 7 kat fazla fiyatla İngiliz içki devine satılmasında ülke çıkarlarını görmezden gelebilmiştir.

Cumhuriyet gazetesi ise “Tekel işçilerine destek veren öğrencilere müdahale... Güvenlik güçleri göstericilere ve milletvekillerine göz yaşartıcı gaz ve tazyikli su ile müdahalede etti.” (17.12.2009), “Polisin müdahalesine tepki dinmiyor.” (18.12.2009), “Ankara’da 36 gündür özlük hakları için eylem yapan Tekel işçilerinden 100’ü Türk-İş Genel Merkezi’nin girişindeki salonda alınlarında ve ağızlarında siyah bantla, üzerlerinde beyaz kefenle açlık grevine başladı.” (19.01.2010) tarzında başlıklara yer vererek, olayları nesnel bir yaklaşımla ele almış ve polisin göstericilere karşı orantısız güç kullanımını teşhir etmiştir.

Medya, sunduğu haberlerde pek çok şey bildirmekte, ancak çok az şey açıklamaktadır. Medya, haberleri hiçbir eleştiri yapmadan, var olan politikaya uygun olarak, eleştirel bir yorum yapmaksızın topluma yaymaktadır. Medyanın geleneksel ideolojileri çoğunlukla işverenlerinkiyle ve resmi ideolojiyle örtüşmektedir. Bu durum onu, yürürlükteki egemen ideolojilerin taşıyıcısı yapmaktadır. Yanlılıktaki bu benzerlik ise “nesnelik” olarak sunulmaktadır (Korkmaz, 2008b: 97).

Sonuç

Bu çalışmada benimsenen eleştirel yaklaşıma göre, Tekel işçilerinin söz konusu eylemi, var olan kapitalist üretim ilişkileri içerisinde ele alınmıştır. Bu bağlamda, farklı ideolojik ve iktidar ilişkilerini temsil eden *Zaman* gazetesi ile *Cumhuriyet* gazetesinin bu eylemlere ilişkin söylemleri nasıl sundukları eleştirel söylem analizi tekniğiyle nitel açıdan incelenmiştir.

Medya kuruluşları, kapitalist sistemin kurallarına göre işlemektedir. Haber medyasının örgütlenme yapısı, mülkiyet ilişkileri, endüstriyel ve siyasal ilişkileri, haberlerin seçiminden içeriğinin oluşumuna kadar tüm üretim sürecinde etkili olmaktadır. Haber medyasına egemen olan güç ve iktidar ilişkileri, aynı zamanda toplumun hangi konularda, nasıl düşünmesi gerektiğini de biçimlendirmektedir. Nitekim *Zaman* gazetesinin bu olayı sunumunda da metinler arasına sıkıştırılan anlamlarla okuyucular üzerinde ön kabuller oluşturmaya çalıştığı ileri sürülebilir.

Zaman gazetesi 78 gün devam eden eylemleri yalnızca 8 kez haber yapıp, olayı görmezden gelerek önemsizleştirmeye çalışmıştır. Ayrıca, haberlerin başlıkları ve içerikleri genellikle iktidarın açıklamaları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Gramsci’nin hegemonya yaklaşımında vurguladığı gibi, egemen sınıf ekonomik ve

siyasal alanı kontrol etmekle kalmaz, okuyucuyu dünyadaki olayları egemen sınıfın ideolojisiyle bakması noktasında da yönlendirmektedir.

Tekel işçilerini, “solcu militan”, “çalışmadan ücret isteyen”, “hükümete komplo kuran”, “Ankara sokaklarına kurdukları çadırlarla esnafın işlerini engelleyen” kişiler olarak etiketleyen *Zaman* gazetesinde, okuyucunun algılama çerçevesi, eylemcilere karşı olumsuz bir şekilde biçimlendirmeye çalışılmıştır. Ayrıca, Tekel işçilerine destek için yapılan 4 Şubat 2010'daki genel grevi “eyleme katılım sınırlı kaldı” başlığıyla sunan *Zaman* gazetesi, bu eylemden dolayı mağdur olan hariçteki emekçilerle yapılan röportajlara ayrıntılı yer vererek Tekel işçilerine karşı bir tepki oluşturmaya çalıştığı ileri sürülebilir.

Zaman gazetesi, eylemin ekonomik ve politik gelişim süreçlerine hiç değinmeden, özelleştirme yoluyla kamu kurumlarının satışını, burada çalışan işçilerin işten çıkarılmasını doğal ve kaçınılmaz bir sonuç olarak sunduğu görülmüştür. Tekel ve benzeri işletmelerin neden özelleştirip satıldığı ve burada çalışanların işten neden çıkarıldığı tarihsel ve bütüncül olarak, ekonomi-politik boyutundan kopararak ele alınmıştır. İşçilerin ise buna karşı direnmek yerine, hükümetin yaptığı yeni düzenlemelerle 4-C'li çalışmayı kabul etmeleri gerektiği, ülkede bu koşullarda çalışacak milyonlarca işçi olduğunu, Başbakan'ın da açıklamalarına yer vererek, vurgulanmıştır. Böylece bir yandan egemen ideolojinin doğal ve zorunlulukmuş gibi görünmesi sağlanırken, diğer yandan var olan düzen meşrulaştırılıp yeniden üretilerek statüko korunmaya çalışılmıştır.

Cumhuriyet gazetesi ise olayı neredeyse her gün, gündeme getirerek ve olayları eylemcilerin bakış açısına uygun bir şekilde yansıtarak (işçilerin haklı oldukları ve hükümet tarafından haklarının gasp edildiğine vurgu yaparak), işçi sınıfının karşı hegemonya mücadelesine destek olmuş ve hükümete karşı muhalefetini haberler üzerinden gerçekleştirmiştir.

Son söz olarak, Tekel işçilerinin hak kaybı olmaksızın diğer kamu kurumlarına geçirilme talebiyle başlattıkları ve 78 gün süren eylemi bu talepler gerçekleşmeden sona ermiş olsa da, 4-C'li çalışmaya yönelik hükümetin yaptığı iyileştirmeler ve sendikal hakkın kazanılması ile sonuçlanmıştır.

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (1991) İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (çev. Y. Alp-M. Özışık), İstanbul: İletişim Yayınları
- Atabek, Ü ve Atabek, G. (2007) **Medya Metinlerini Çözümlemek**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bulut, S. ve Yaylagül, L. (2004) “Türkiye’deki Yazılı Basında Yargıtay ve Mafya İlişisine Yönelik Haberler”, **İletişim Dergisi**,19, 119- 142.
- Boratav, K.(1996) “ Ekonomi ve Küreselleşmenin”, **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme** (der. I. Kansu) içinde, Ankara: KİGEM, 19-29.
- Çelenk,S.(2009) Ayrımcılık ve Medya. <http://ilef.ankara.edu.tr/etik/wp.content/uploads/sev...>(17.09.2012)
- Çelenk, S. (2008) **İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar**, Ankara: De Ki Basım ve Yayım.
- Dağtaş, E. ve Kayador, V. (2006) “Ağca Tahliyesi’nin Türkiye Yazılı Basınındaki Yansımaları”, **Akdeniz İletişim**, 2006- 5, 131- 175.
- Dönmez, F. (2010) “İşçi Sınıfı’nın TEKELLEŞME Eğilimi”, AÜ SBF Dergisi, 65- 3, 267- 274.
- Dursun, Ç. (2001) **TV Haberlerinde İdeoloji**, Ankara: İmge Kitabevi.
- Erdoğan, İ. ve Korkmaz, A. (2005) **Öteki Kuram**, Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. (2012) “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği”, Özgür Gazeteciler Platformu, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/araştırma/irfaner.htm>. (10.09.2012)
- Gülmez, M.(2012) **4/C Anarşisi Hukuksuz Dayanaklarıyla 4/C’ler ve 4/C’liler 1965-2012**, İstanbul: Legal Yayınları.
- Gülsoy, D.(2005) “Medyanın Altyapısına Muhafız Bir Yolculuk Noam Chomsky”, **Kadife Karanlık**, İstanbul: Su Yayınevi, 139-185.
- Hall, S. (2005) “İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulmanın Geri Dönüşü”, **Medya, İktidar, İdeoloji** (der. ve çev. M. Küçük) içinde, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 73- 115.
- Herman, Edward S. Ve N.Chomsky (1998) **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir?** (çev. B. Akyoldaş vd.), İstanbul: Minerva Yayınları.
- Kaya, A.Raşit. (2009) **İktidar Yumağı**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Kejanlıoğlu, B.(2004) **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Korkmaz, N. Ve Yaylagül, L.(2008) “2007 Yılı 1 Mayıs Etkinliklerinin Türkiye’deki Yazılı Basında Sunumu”, **Almanak- 2007 Analizleri**. İstanbul: Sosyal Araştırmalar Vakfı 22, 296- 313.
- Korkmaz, N. (2008) ‘Kültürel İncelemeler Geleneğinde “Kültür, Popüler Kültür Ve İdeoloji Sorunu”’, Yaylagül, L. ve Korkmaz, N (der.) **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji** içinde, Ankara: DİPnot Yayınları, 171-185.
- Köker, E. (2007) **Politikanın İletişimi İletişimin Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Mattelart, M. Ve Mattelart, A. (2010) **İletişim Kuramları Tarihi**, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mutlu, E. (2008) **İletişim Sözlüğü**, Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Özdemir-Yücesan., G. (2009) **Emek ve Teknoloji Türkiye’de Sendikalar ve Yeni**

İletişim Teknolojileri, Ankara: Tan Kitabevi Yayınları.

Parenti, M. (2008) “Tekelci Medya Manipülasyonu”, Yaylagül, L. Ve Korkmaz, N (der.) **Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji** (çev. N. Korkmaz) içinde, Ankara: Dipnot Yayınları, 91-103.

Schiller, Herbert I.(1993) **Zihin Yönlendirenler**, (çev. C. Cerit), İstanbul: Pınar Yayınları.

Sönmez, Mustafa. (1986) **Türkiye Ekonomisinde Bunalım**, İkinci Kitap, İstanbul: Belge Yayınları.

Şaylan, G.(1996) “Küreselleşmenin Gelişimi”, **Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme** (der. I. Kansu) içinde, Ankara: KİGEM, 9-19.

Tahincioğlu, Nevin A. (2011) “Yazılı Basında Özelleştirme Haberlerinin Sunumu:Tekel Eylemi Örneğinde Bir Karşılaştırma”, Atatürk İletişim Dergisi, 1, 71-97

Türkel, M. (Tekgıda-İş Sendikası genel Başkanı'yla yapılan telefon görüşmesi 13.09.2012).

Van Dijk, T. A. (2005) “Söylem Yapıları ve İktidar Yapıları”, **Medya, İktidar, İdeoloji** (der. ve çev. M.Küçük) içinde, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 315- 375.

Wallerstein, I. (2011) **Dünya-Sistemleri Analizi**, İstanbul: BGST Yayınları

Yaylagül, L.(2008) **Kitle İletişim Kuramları**, Ankara: Dipnot Yayınları.

Yaylagül, L.(2006) “Ağca'nın Tahliyesine Yönelik Haberlerin Türkiye Yazılı Basınında Sunumu”, **Akdeniz İletişim Dergisi**, 2006- 4, 65-85.

İnternet Siteleri ve Erişim Tarihleri:

(<http://www.cumhuriyet.com.tr>) (11.07.2011)

(<http://www.turkishpolicycenter.com.tr>) (11.07.2011)

(<http://www.zaman.com.tr>) (11.07.2011)

(<http://www.odatv.com /n.php?n=tekel.yine.satildi-1603111200>) (17.9.2012).

